

INOVOVANÉ UČEBNÉ OSNOVY PRE PREDMET

DEJEPIS

NIŽŠIE STREDNÉ VZDELÁVANIE	ISCED 2
VYUČOVACÍ JAZYK	SLOVENSKÝ JAZYK
VZDELÁVACIA OBLASŤ	ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ
PREDMET	DEJEPIS
SKRATKA PREDMETU	DEJ
ROČNÍK	PIATY
ČASOVÁ DOTÁCIA	1 HODINA TÝŽDENNE 33 HODÍN ROČNE
MIESTO REALIZÁCIE	TRIEDA KNIŽNICA POČÍTAČOVÁ MIESTNOSŤ

Úvod

Vzdelávací štandard nepredstavuje iba súhrn katalógov, ktoré stanovujú výkony a obsah vyučovacieho predmetu, ale je to predovšetkým program rôznych činností a otvorených príležitostí na rozvíjanie individuálnych učebných možností žiakov. Vzdelávací štandard pozostáva z charakteristiky predmetu a základných učebných cieľov, ktoré sa konkretizujú vo výkonovom štandarde. Je to ucelený systém výkonov, ktoré sú vyjadrené kognitívne odstupňovanými konkretizovanými cieľmi – učebnými požiadavkami.

Tieto základné požiadavky môžu učitelia ešte viac špecifikovať, konkretizovať a rozvíjať v podobe ďalších blízkych učebných cieľov, učebných úloh, otázok, či testových položiek.

K vymedzeným výkonom sa priraduje obsahový štandard, v ktorom sa zdôrazňujú pojmy ako kľúčový prvok vnútornej štruktúry učebného obsahu. Učivo je v ňom štruktúrované podľa jednotlivých tematických celkov a v chronologickom usporiadaní. Je to základ vymedzeného učebného obsahu. To však nevylučuje možnosť učiteľov tvorivo modifikovať stanovený učebný obsah v rámci školského vzdelávacieho programu podľa jednotlivých ročníkov.

Vzdelávací štandard z dejepisu ako program aktivity žiakov je koncipovaný tak, aby vytváral možnosti na tie kognitívne činnosti žiakov, ktoré operujú spojmami, akými sú hľadanie, pátranie, skúmanie, objavovanie lebo vnich spočíva základný predpoklad poznávania a porozumenia minulosti. V tomto zmysle nemajú byť žiaci len pasívnymi aktérmi výučby a konzumentmi hotových poznatkov, ktoré si majú len zapamätať a následne zreprodukovať.

Charakteristika predmetu

Hlavnou funkciou dejepisu je kultivovanie historického vedomia žiakov ako celistvých osobností a uchovávanie kontinuity historickej pamäti v zmysle odovzdávania historických skúseností či už z miestnej, regionálnej, celoslovenskej, európskej alebo svetovej perspektívy. Súčasťou jej odovzdávania je predovšetkým postupné poznávanie takých historických udalostí, javov a procesov v čase a priestore, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili vývoj slovenskej i celosvetovej spoločnosti a premietli sa do obrazu našej prítomnosti. Žiaci si prostredníctvom dejepisu postupne osvojujú kultúru spoločenskej komunikácie a demokratické spôsoby svojho konania, lebo chápanie, vnímanie a porozumenie historických procesov predstavuje jeden zo základných predpokladov komplexného poznávania ľudskej spoločnosti.

V procese výučby dejepisu na základnej škole sa kladie osobitný dôraz na dejiny 19. a 20. storočia preto, lebo v nich môžeme nájsť z väčšej časti korene súčasných spoločenských javov i problémov. Dejepis vedie žiakov k vzťahu k vlastnej minulosti cez prizmu prítomnosti ako súčasť rozvíjania, korigovania, kultivovania a zachovávanania ich historického vedomia, v ktorom rezonuje i vzťah k minulosti iných národov a etník. Rovnako tak k pochopeniu a rešpektovaniu kultúrnych a iných odlišností ľudí, rôznych diverzifikovaných skupín a spoločností. Má tiež prispievať k rozvíjaniu hodnotovej škály demokratickej spoločnosti. Dejepis pripisuje dôležitosť aj demokratickým hodnotám európskej civilizácie.

Ciele predmetu

Žiaci

- nadobudnú spôsobilosť orientovať sa v historickom čase,
- nadobudnú spôsobilosť orientovať sa v historickom priestore,
- naučia sa čítať a používať dejepisnú mapu,

- získajú základné vedomosti a spôsobilosti z oblasti vybraných historických udalostí, javov, procesov z národných a svetových dejín,
- nadobudnú spôsobilosť pochopiť príčiny, priebeh a dôsledky historických udalostí,
- získajú schopnosti poznávať históriu na základe analýzy primeraných školských historických písomných, obrazových, hmotných a grafických prameňov a sú schopní týmto prameňom klásť primerane adekvátne otázky,
- rozvinú si komplex kompetencií – spôsobilostí, schopností rozvíjať a kultivovať kultúrny dialóg a otvorenú diskusiu ako základný princíp fungovania histórie i školského dejepisu v demokratickej spoločnosti.
- osvoja si postupne spôsobilosť historickej kultúry ako schopnosti orientovať sa v mnohosti kultúrnych situácií, v ktorých sa stretávame s históriou.

Kompetencie

Žiaci si kladú otázky a použijú ich na osvojovanie daných významov, ktoré súvisia s riešením základných operácií:

s historickým časom

- zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti chronologicky,
- zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti synchronne,
- rozpoznať postupne nerovnomernosť historického vývoja,
- využívať medzníky ako prostriedok orientácie v minulosti. s historickým priestorom
- rozlišovať miestny, regionálny, národný, globálny historický priestor,
- zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti v historickom priestore,
- rozpoznať podmienenosť medzi historickým priestorom a spôsobom života a obživy človeka, spoločnosti.

s historickými faktami, udalosťami, javmi a procesmi a ich hodnotiacim posudzovaním

- vymedziť jednotlivú historickú udalosť, jav, proces, osobnosť,

- popísať jednotlivé historické udalosti, javy, procesy, osobnosti na základe určujúcich znakov,
- rekonštruovať konanie a postoje ľudí v minulosti,
- skúmať konanie ľudí v daných podmienkach a vysvetľovať ho,
- určiť príčiny jednotlivých historických udalostí, javov, procesov,
- vymedziť dôsledky jednotlivých historických udalostí, javov, procesov,
- rozpoznať charakteristické znaky jednotlivých historických období,
- rozpoznať základné faktory, ktoré ovplyvňovali historický vývoj.

Žiaci aplikujú svoje otázky vnových situáciách, vskúmateľských postojoch a pracovných postupoch pri vyšetovaní, pátraní v školských historických písomných, obrazových, grafických a hmotných prameňoch – stopách po minulosti

- pri vymedzovaní predmetu skúmania, napríklad písomného úryvku z prameňa, mapy, grafu, diagramu,
- pri vytvorení plánu skúmania, napríklad fotografie, historického obrazu,
- pri komunikácii v tíme o výsledkoch skúmania, napríklad pästného klinu, nástroja pomocou zmyslov, v múzeu, archíve,
- pri vytvorení záznamu zo skúmania, napríklad o ľuďoch, predmetoch a veciach na karikatúre, verbálneho textu.

pri vyhľadávaní relevantných informácií

- z rôznych zdrojov–textov verbálnych, obrazových, grafických, i z textov kombinovaných,
- z učebníc, cvičebníc, pracovných zošitov, slovníka cudzích slov, atlasov, novín, časopisov, z webových stránok,
- z populárno-vedeckej literatúry a historickej beletrie.

pri využívaní týchto informácií a verifikovaní ich hodnoty

- vyberaní informácií, napríklad z úryvku písomného prameňa, z učebnice, z internetu,
- organizovaní informácií, napríklad prostredníctvom poznámok, kľúčových pojmov, pamäťových máp, obrazového materiálu,

- porovnávaní informácií, napríklad podobnosti a odlišnosti, porovnať staré a nové, čo sa zmenilo a čo sa nezmenilo,
- rozlišovaní a triedení informácií, napríklad rozlíšiť fakt, fikciu prostredníctvom karikatúry, legendy, povesti, spomienky,
- zarad'ovanie informácií, napríklad na časovú priamku historické udalosti, do tabuľky, grafu, diagramu,
- kritickom zhodnotení rôznych zdrojov informácií, napríklad zhodnotením viacerých webových stránok na jednu tému.

pri štruktúrovaní výsledkov, výstupov a potvrdení vybraného postupu

- zoradení výsledkov, napríklad na časovú priamku, do Vennovho diagramu, do tabuľky, do schém, rozpoznaní podstatného od nepodstatného, napríklad určovaním kľúčových pojmov, postupným vymedzovaním, historických pojmov v texte, zostavovaním pojmov do pamäťovej mapy,
- integrovaní výsledkov do chronologického a historického rámca, napríklad prostredníctvom chronologickej tabuľky,
- vyhodnocovaní správnosti postupu, napríklad overovaním historických faktov,
- tvorbe súboru vlastných prác, produktov (portfólio), napríklad obrazového materiálu, plagátu, letáku, nákresu, kresby.

„Učenie o histórii začína vtedy, keď žiak zameria svoju pozornosť, napríklad na základe otázky, záujmu či vonkajšieho podnetu vo vzťahu k histórii ako celku a vníma z nej vybrané primerané materiály z minulosti. S týmto materiálom potom pracuje pomocou vecnej analýzy. Ďalším jeho krokom je interpretácia popísaného a hľadanie vzťahov k iným historickým svedectvám. Následne žiak hľadá historický i osobný význam, vytvára hodnotový súd. Ten sa potom stáva východiskovým bodom pre proces komunikácie s ostatnými a podnecuje ďalšie otázky vo vzťahu k minulosti, prítomnosti a budúcnosti. Môže rovnako tak viesť ku konaniu, vytváraniu produktov žiakovej činnosti, k vlastnému zobrazeniu a výkladu histórie, čo možno tiež chápať ako určité rozšírenie histórie ako celku. Všetky tieto naznačené kroky možno zhrnúť do nasledujúcich špecifických kompetencií učenia sa o histórii. 1. pozorovanie 2. analýza 3. interpretácia 4. hodnotenie 5. produkcia.“

Vzdelávací štandard

Človek v premenách času a priestoru

23 hodín

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak na konci 5. ročníka základnej školy vie/dokáže:</p> <ul style="list-style-type: none"> - použiť správne pojmy, ktoré súvisia s tokom času, - zakresliť na časovú priamku časové kategórie od blízkych po vzdialené, - preskúmať okolie svojho bydliska, <ul style="list-style-type: none"> - rozpoznať staré od nového - rozpoznať, čo sa zmenilo za posledný rok jeho života, - zaznamenať rozprávanie rodinných príslušníkov o minulosti, - rozlíšiť jednotlivé generácie vo svojej rodine, - rozlíšiť jednotlivé druhy historických prameňov, - rozpoznať rozdiel medzi zemepisnou a dejepisnou mapou, - zostaviť obrazový materiál o pohybe ľudí v minulosti a prítomnosti, - pracovať so školskými historickými prameňmi, ktoré približujú danú tematiku. 	<p>minulosť, prítomnosť, budúcnosť deň, mesiac, rok, dátum, letopočet kalendár desaťročie, storočie, tisícročie bydlisko, obec, región, Slovensko rodinný album, fotografia generácia, rodostrom historické pramene (písomné, obrazové, hmotné) múzeum, knižnica, archív, školská kronika mapa vyst'ahovalectvo, prist'ahovalectvo, stretávanie kultúr základné analytické otázky: Kto je autorom prameňa? Kedy bol napísaný prameň? Čo je obsahom prameňa? Komu bol prameň určený? Aký bol zámer autora prameňa?</p>

Človek a komunikácia

10 hodín

Výkonový štandard	Obsahový štandard
-------------------	-------------------

<p>Žiak na konci 5. ročníka základnej školy vie/dokáže:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozlíšiť jednotlivé druhy komunikácie medzi ľuďmi, - prerozprávať príbeh z minulosti svojho regiónu, - identifikovať dôsledky konfliktov a vojen pre človeka a prostredie, v ktorom žije, - zdôvodniť stálu prítomnosť vojen v minulosti a prítomnosti, - pracovať so školskými historickými prameňmi, ktoré približujú danú tematiku. 	<p>jazyk, písmo, kniha, noviny, rozhlas, televízia, internet</p> <p>náboženstvo</p> <p>legendy, mýty, povesti</p> <p>konflikt, vojna, detský vojak, mier, obeť</p> <p>detská práca</p>
---	--

Metódy a formy práce

Dejepisné vyučovanie na základnej škole vychádza z tendencie umožniť žiakom získať kompetencie, ktoré im vytvoria podmienky na aktívny prístup k pátraniu a skúmaniu minulosti. Získané spôsobilosti umožnia žiakom vyhľadávať a pátrať, pýtať sa na jednotlivé historické javy a procesy a tým spôsobom neprístupovať k histórii len ako k uzavretej minulosti.

V procese rozvíjania špecifických predmetových cieľov žiakov najvýznamnejším faktorom je učiteľ. Od toho ako vyučuje dejepis a ako vníma svoju úlohu na vyučovacej hodine závisí aj kvalita rozvíjania uvedených cieľov. Poslaním učiteľa dejepisu je prekonať transmisívnu výučbu, ktorej podstatou je odovzdávanie poznatkov prevažne vysvetľujúcimi metódami. Učiteľ je ten, ktorý má na hodinách dejepisu aplikovať postupy a metódy, ktoré kladú dôraz na aktívny prístup žiakov v procese hľadania, objavovania a vytvárania poznatkov z uplynulých období. Je to proces v ktorom sa má uplatniť žiakova vlastná činnosť, ktorá môže byť individuálna alebo kolektívna (kooperatívna) a ktorá v súlade so skúsenosťami a pod vedením učiteľa žiakom umožní získanie nových poznatkov ale zároveň aj radosť z procesu poznávania. Má vytvárať možnosti na prácu v malých vzájomne prepojených skupinách ako aj priestor na diskusiu v rámci celej triedy. Učiteľ je ten subjekt vo vyučovaní, ktorý musí zabezpečiť historický materiál a doniesť ho na hodinu dejepisu, umožniť žiakom prístup k rôznym

dôkazovým materiálom alebo informovať žiakov o tom, kde priliehavý historický materiál je možné nájsť.

Za zmysluplné a efektívne vyučovanie dejepisu sa považuje také vyučovanie, ktoré zabezpečí: chronologické preberanie učiva

- synchrónne vyučovanie svetových a národných dejín
- adekvátny dôraz na národné dejiny
- návštevu múzeí, galérií a realizáciu primeraných exkurzií
- vyučovanie regionálnych dejín.

Vo vyučovaní dejepisu využívať poznatky, ktoré žiaci získajú z vyučovacích predmetov vlastiveda, geografia, občianska výchova, slovenský jazyk a využívať aj prierezové témy.

Okrem individuálnej používať aj skupinovú prácu žiakov zvlášť pri tvorbe a realizácii projektov.

Hodnotenie predmetu

Cieľom hodnotenia vzdelávacích výsledkov žiakov v škole je poskytnúť žiakovi a jeho rodičom spätnú väzbu o tom, ako žiak zvládol danú problematiku, v čom má nedostatky, kde má rezervy, aké sú jeho pokroky. Súčasťou je tiež povzbudenie do ďalšej práce, návod, ako postupovať pri odstraňovaní nedostatkov. Cieľom je zhodnotiť prepojenie vedomostí so zručnosťami a spôsobilosťami.

Budeme dbať na to, aby sme prostredníctvom hodnotenia nerozdeľovali žiakov na úspešných a neúspešných. Hodnotenie budeme robiť na základe určitých kritérií, prostredníctvom ktorých budeme sledovať vývoj žiaka. Základným dokumentom, ktorým sa budeme riadiť, sú Metodické pokyny na hodnotenie žiakov ZŠ č. 22/2011. V triedach, v ktorých je väčší počet žiakov zo SZP učiteľ prihliada na túto skutočnosť. Môže znížiť obsah učiva (maximálne 10 %), náročnosť písomných, kontrolných prác. Musí byť však zachovaný predpísaný tematický obsah.

V 5. ročníku je predmet klasifikovaný.

Vo výchovno-vzdelávacom procese sa bude uskutočňovať **priebežné a celkové hodnotenie:**

- **priebežné hodnotenie** v predmete sa bude uskutočňovať pri hodnotení čiastkových výsledkov a prejavov žiaka na vyučovacích hodinách a bude mať hlavne motivačný charakter; učiteľ bude zohľadňovať vekové a individuálne osobitosti žiaka a prihliadať na jeho momentálnu psychickú i fyzickú disponovanosť,
- **celkové hodnotenie** žiaka v predmete sa bude uskutočňovať na konci prvého polroka a druhého polroka v školskom roku a má čo najobjektívnejšie zhodnotiť úroveň jeho vedomostí, zručností a návykov vo vyučovacom predmete.

V procese hodnotenia bude učiteľ uplatňovať primeranú náročnosť, pedagogický takt voči žiakovi, rešpektovať práva dieťaťa a humánne sa správať voči žiakovi. Predmetom hodnotenia budú najmä učebné výsledky žiaka, ktoré dosiahol v predmete v súlade s požiadavkami vymedzenými v učebných osnovách, osvojené kľúčové kompetencie, ako aj usilovnosť, osobnostný rast, rešpektovanie práv iných osôb, ochota spolupracovať a správanie žiaka podľa školského poriadku.

Podklady na hodnotenie výchovno-vzdelávacích výsledkov a správania žiaka získa učiteľ najmä týmito metódami, formami a prostriedkami:

- sústavné diagnostické pozorovanie žiaka,
- sústavné sledovanie výkonu žiaka a jeho pripravenosti na vyučovanie,
- rôzne druhy skúšok (písomné, ústne), didaktické testy,
- analýza výsledkov rôznych činností žiaka,
- konzultácie s ostatnými pedagogickými zamestnancami a podľa potreby s odbornými zamestnancami zariadenia výchovného poradenstva a prevencie.

Žiak bude z predmetu skúšaný **ústne** najmenej **raz** v polročnom hodnotiacom období a **písomne** najmenej **dvakrát** v polročnom hodnotiacom období. Žiak vytvorí minimálne **jeden projekt** za polročné hodnotiace obdobie. Učiteľ oznámi žiakovi výsledok každého hodnotenia a posúdi klady a nedostatky hodnotených prejavov a výkonov. Po ústnom skúšaní učiteľ oznámi žiakovi výsledok ihneď. Výsledky hodnotenia písomných činností oznámi žiakovi a predloží k nahliadnutiu najneskôr do 10 dní. Druhy skúšok rozvrhne učiteľ rovnomerne na celý školský rok, aby zabránil preťažovaniu žiaka.

Podkladom pre celkové hodnotenie vyučovacieho predmetu budú:

- známka za ústnu odpoveď,
- známky za rôzne písomné druhy skúšok, didaktické testy, projekt
- posúdenie prejavov žiaka.

Prierezová téma	Tematický celok	Téma
Osobnostný a sociálny rozvoj	Človek v premenách času a priestoru	Prečo sa učíme dejepis
		Sviatočné a pamätné dni
		Písomné historické pramene
		Lovci a zberači
		Ľudia a sily prírody
		Prvé knihy
Výchova k manželstvu a rodičovstvu	Človek v premenách času a priestoru	Čo je náboženstvo
		Obrazové pamiatky
		Človek a rodina
Environmentálna výchova	Človek v premenách času a priestoru	Mapa a priestor na mape
Mediálna výchova	Človek a komunikácia	Médiá
		Z čoho vznikajú vojny
Multikultúrna výchova	Človek v premenách času a priestoru	Človek a rodina
		Detská práca
Ochrana života a zdravia	Človek v premenách času a priestoru	Obrazové pamiatky
		Práca – trest alebo radosť

Tematický celok	Počet hodín
Človek v premenách času a priestoru	23 hodín
Človek a komunikácia	10 hodín
Spolu:	33 hodín

Učebné zdroje

Na podporu a aktiváciu vyučovania a učenia žiakov sa využijú nasledovné učebné zdroje:

autor/ka	učebnica
M. MIHÁLIKOVÁ, M. TONKOVÁ, R. ZETZ	Dejepis pre 5. ročník základnej školy
	CD
	Internet
	Interaktívna tabuľa

Okrem učebníc významným prostriedkom na realizáciu vyučovania dejepisu je súbor primeraných školských historických prameňov, historické mapy ako aj iné názorné učebné prostriedky (vystrihnuté články z novín a časopisov, karikatúry, grafy a pod).

Moderne vyučovať dejepis nie je možné bez používania počítača a internetu. Z internetu žiaci môžu získať rôzne informácie s dejepisnou problematikou. V tomto procese je veľmi významná úloha učiteľa, ktorý by mal byť skôr príjemným radcom a usmerňovateľom než prísny a neoblomným „staromódnym“ učiteľom.

Ďalšie učebné zdroje:

- dejepisný atlas
- dejepisná čítanka
- dejepisný zošit
- dataprojektor

Učebné osnovy sú totožné so vzdelávacím štandardom ŠVP pre príslušný predmet.

